

Mærkelig Hedeopdyrkning m. v., i en af Sjællands ringere Egne.

(Efter Indberetninger til det Kongelige Landhuusholdningselskab).

1.

Baade fordi vi vide hvormeget det interesserer det høierede Landhuusholdningselskab at høre om Dykningsmaader og Forbedringer i Landbruget fra de forskjellige Egne i Landet, som ogsaa for at gjøre opmærksom paa nogle Mænd her i Sognene, som det forekommer os der var Anledning til for Selskabet at lade komme i Betragtning ved Præmieuddeling, for at det kunde tillige blive til Opmuntring for Andre her paa denne øde og fattige Hedeegn, vil Sognesforstanderskabet tillade sig at meddele Følgende. Tvende Mænd i Aalving Sogn, Søren Hansen og Lars Nielsen have begge paa den saakaldte Troldehede, beliggende imellem Felbing og Aalving Sogne, ved mange Lars' sjeldne Flid og forstandige Planer opdyrket saa betydelige Hede-strækninger, at den Første nu pleier at saae deri 6 Td. Rug, 1 Td. Byg, 6 Skpr. Havre, 6 Skpr. Boghvede, hvorefter han nu avler 66 Traver Rug à 5 Skpr., 14 Traver Byg à 4 Skpr., 6 Tr. Havre, 3 Læs Boghvede, 4 Læs Spergel, og holder derpaa en Besætning af 10 Creaturer og 30 Faar. Den Anden, Lars Nielsen, begyndte forfra i 1839 med at fæste sig et Stykke Hede med lidt Mose til; og det er saa meget mere

priseligt af ham, som han slet ikke havde nogen Drifts-capital at begynde med, men var endog dengang med sin Familie under Fattigvæsenet, og er nu ved sin Flid og Belsignelsen af sit Arbejde bleven en saa velhavende Mand, at han igjen kan hjælpe Andre. Han har nu paa sin blotte Hede udvidet sin Avl til en Udsæd af 5½ Td. Rug, 1 Td. Byg, 6 Skpr. Havre, 4 Skpr. Boghvede, hvorefter han kan avle 61 Traver Rug à 5 Skpr., 12 Traver Byg à 4 Skpr., 5 Tr. Havre, et Par Læs Boghvede, 5 Læs Spergel; og holder derpaa en Besætning af 7 Creature og 14 Faar. Begge bruge de omtrent den samme Driftsmaade, som Søren Hansen, der nedsatte sig her 1835 ved egen Erfaring under flere baade heldige og uheldige Forsøg er kommen efter af sig selv. Først prøvede han det med første Gang dyb Pløining om Sommeren, for, efterat Jorden var skjørnet, at omploie det den følgende Sommer, harve det og derpaa brænde det; men det blev efter denne Maade vanstelig for ham at faae det til at brænde. Derpaa prøvede han at pløie meget tyndt og brænde den hele Fure i Afte saasnart den blev tør; men Afsten blæste let bort, og naar han pløiede det Tilbageblevne ned fik han for lidet Muld og kom Sandet for nær. Et tredie Forsøg har viist sig mere heldigt, og som derfor ogsaa er den Maade, som de nu Begge og Flere, der har nedsat sig paa den samme Hede, anvende. Ved St. Hansdags Tid pløie de med en tynd Fure; saasnart den er tør pløies atter med en dobbelt saa dyb Fure, som stilles paa Kant; naar det da er tørt nok, brændes, hvad der kan brænde, til

Afte, som falder ned i Muldet imellem Furene, derpaa
 ompløies med en endnu dybere Fure og besaaes med
 Rug om Efteraaret. Efter denne Behandling tages 2
 Kjærø Rug, derpaa gjødes til Byg og atter 2 Kjærøve;
 hvorpaa Jorden udlægges til Græsning lige indtil den
 igjen begynder at springe med Lyng, som viser sig sæd-
 vanlig efter 7 Aar. Paa den Maade har Søren Han-
 sen efter en løselig Beregning nu et opdyrket Areal af
 omtrent 48 Tdr. Land og Lars Nielsen ligeledes 34.
 Angaaende Jordbundens Bestaffenhed førend den tages
 under Behandling, da er den begroet med stærk Lyng,
 der staaer paa et moeragtigt Muldrag, der har dannet
 sig efterhaanden af Lyngens Affald, en Plovsfure tyk,
 derunder en Stribe hvid Sand paa mindre end en halv
 Tommes Tykkelse, derefter en Stribe sort løs fedtagtig
 Ahl paa en Tomme, som man gjerne tager med i Fu-
 ren ved den tredie Pløining. Derunder er igjen rød-
 agtig leerblandet Sand. Mergel fattes aldeles, og af
 Eng har den Første kun til 3 Læs godt Høe og 3 Læs
 Mosehøe, som han tillige har forbedret ved Dverrisling.

Ligeledes har i S. Felding Sogn tvende Mænd
 særdeles udmærket sig ved opoffrende og heldige Fore-
 tagender med Engvanding. Erik Madsen i Fruer-
 gaard har i en Heide og Mose østen for sin Gaard,
 kaldet Kjærheide, ved at lede Vandet fra en Bæk, la-
 det overrisle en Strækning, der tilforn var Heide og
 Mose, men hvorpaa han nu i 1849 allerede har avlet
 15 Læs Høe og udvider det aarligen. Hans øvrige
 Enges Afgrøde har han ligeledes ved Dverrisling for-
 bedret omtrent 10 Læs Høe, og kan nu idethale vande

en Strækning af omtrent 20 Tdr. Land. En anden Mand, Thomas Christian Madsen, i Drongstrup, kan ved sine Bandingsanlæg fra den samme Bæk vande et omtrent ligesaa stort Areal; men uagtet hans Anlæg er saa nye, at Frugterne endnu ikke ret har kunnet vise sig, har han dog gjort saa megen Opoffrelse derpaa, og det Hele forekommer os saa godt og hensigtsmæssigt anlagt, at Sogneforstanderskabet tillader sig allerærbødigst at indstille ogsaa disse tvende Mænd til det høiærede Landhuusholdningselskabs Opmærksomhed ved Præmieuddelinger.

Slutteligen benytter Sogneforstanderskabet endnu denne Leilighed til at aflægge det ærede Selskabs høie Bestyrelse vor skyldigste Tak for den betydelige Gave af Bøger, der i Sammes Skrivelse af 18 Sept. f. A. blev skjænket til Pastoratets Læseselskab, som vi nu for længe siden have modtaget og sat i Circulation med Bibliothekets øvrige Skrifter.

I Sogneforstanderskabet for Sønderfelding og Åsling
den 18 Januar 1850.

Ærbødigst

Østergaard.

Christen Thygesen. Peder Pedersen.
Jens Larsen. Christen Larsen.

2.

Ifølge Selskabets Anmodning til mig om at anstille nærmere local Undersøgelse af Søren Hansens og Lars Nielsens Avlsbrug og Opdyrkning i Åsling

Sogn, samt Erik Madsens og Thomas Christian Madsens Engvandingсанlæg i Sønder Felding Sogn, gjorde jeg en Rejse dertil afvigte Onsdag den 26 Juni, en Tid paa Aaret hvori man bedst kan bedømme baade Markernes og Engenes forventede Afgrøde, og skal jeg ikke undlade at meddele følgende Oplysninger:

De to førstnævnte Mænd boe paa den saakaldte Troldhede, sønderst i Åsling Sogn, en Egn som endogsaa her i Hammerum Herred ansees for ringe og ussel; Heden man passerer der i Sognet ansees almindeligviis neppe at være værd at opdyrkes. Søren Hansen begyndte for 16 Aar siden paa sin nu havende Eiendom med et lidet Fæststed, hvorpaa han det første Aar kun havde avlet $8\frac{1}{2}$ Trave Rug, hvilket var utilstrækkeligt til at vinterfodre en Ko med. Lars Nielsen begyndte for 11 Aar siden paa aldeles sort Hede. De have alene ved Arbejde, Eftertanke og streng Deconomie bragt det dertil, at den Første, der nu nylig har kjøbt Stedet, har et opdyrket Areal af omtrent 48 Tdr. Land med en Besætning af 10 Kreaturer og 30 Faar; Lars Nielsen, der endnu er Fæster, har et Areal af 35 Tdr. Land opdyrket Ugerland, med en Besætning af 7 Kreaturer og 14 Faar; hos Begge staaer en efter Omstændighederne god og frodig Afgrøde. Man maa virkelig undres over disse Resultater; her har man et bevisende Exempel paa, at Opdyrkning har betalt sig, og det mærkeligste er, at det er ved selve Heden de have bragt det dertil, uden Driftskapital, uden Hjælp af fremmed Gjødning, idetmindste for Lars Nielsens Vedkommende, og uden Mergel.

Den almindelige Fremgangsmaade ved Opdyrkingen er en ny og hidtil paa høi, skarp, sandet Hede ufsjendt Methode. Først brænde de Lyngen af, nogen Tid efter pløies en ganske tynd Fure (omtr. 2 à 3 T.), hvorved de allerede naae Sandet. Naar denne Fure er gjennemtør, pløies Stykket om med en dybere Fure, hvorved der pløies et Par Tommer ned i Sandet. De stræbe saameget som muligt at sætte Furen paa Kant, saaat den første Fure ikke bliver tilbækket, men staaer paa Kant mellem det opløiede Sand; for desbedre at faae Jorden saaledes dannet, har Søren Hansen begyndt at tage Muldfjelen af Ploven naar han pløier anden Gang. Der stikkes nu Jld i den omploiede tørveagtige Fure, som deels forbrænder til Aske, deels gjennemglødes og forfulles. I Førstningen brugte Søren Hansen at brænde efter første Ploining, men der var da Intet til at forhindre Asken i at blæse bort, hvorimod den nu falder ned i Fordybningerne mellem Furerne. Paa een Dag kunde de almindelig brænde omtrent $\frac{1}{2}$ Td. Land, hvilket dog var forskjelligt eftersom det var gunstigt med Blæst og Tørveir; de havde anvendt al mulig Forsigtighed for at forhindre Hedebrand i den umaadelige deromkring liggende Hede. Saasnart det var vel gjennembrændt, pløiede de Stykket 3die Gang med en endnu dybere Fure, hvorved de almindelig naaede det i Sogneforstanderskabets Beretning omtalte Afl-Lag af en sort fedtagtig Bestaaffenhed. Underlaget derunder er rødligt Sand, paa sine Steder ubetydeligt leerblandet. Efter den tredie Ploining besaaes Stykket med Klug uden Gjødning, eller ogsaa, hvis det er blevet tidligt nok

færdigt, med Byg, hvilket Mændene dog ikke ansee for at være saa godt. Derpaa tages anden Kjærvs Rug. Den første Kjærv efter Brændingen stod fortrinligt med en paafaldende stærk Couleur, og de andre Indtægter vare upaaflagelige. Efter saaledes at have taget 2 Afgrøder efter Brændingen, hvorved der jo samles en Deel Gjødning, bliver der gjødet svagt med jordblandet Gjødning, hvorpaa tages atter 2de Kjærve Rug, dog undertiden først Byg. Jorden ligger da ud til saafaldt Græsning, men denne er jo rigtignok i høi Grad ringe og mager; den saafaldte Rødfnæ (*rumex acetocella*) kaldes der godt Græs; men da de fodre meget med Korn om Vinteren, holde Kreaturerne sig dog ret godt paa denne Græsning, som de to første Aar skal være bedst; i Løbet af 4 til 10 Aar begynder Marken at springe med Lyng igjen, hvorfor den da atter indtages. Anden Gang Jorden er under Behandling er der intet at brænde, hvorfor den, i den skarpe Hebeegn brugelige Drift anvendes med gjødet Byg, Rug, Mellemfæd bestaaende af Kartofler, Boghvede og Spergel, Rug eller Havre; undertiden bruges Sommerrug til sidste Kjærv, hvortil da gjødes svagt. Jeg talte med dem om, muligt at forbedre Græsningen ved en forbedret Sædsfølge, navnlig i første Rotation, ved at gjøde til sidste Kjærv, samt staffe mere Gjødning og bedre Underhold for deres Kreaturer ved Sommerstaldfodring, hvilket sidste de ogsaa havde tænkt paa, og Søren Hansen for en Deel ogsaa begyndt med; dog forekom det mig, at de havde større Lyst til det extensive Avlsbrug, især saalænge de have Hede nok at dyrke op af.

Det var mærkeligt at see een Ager med Græs, som ingensinde havde været brændt, hvor kjendeligt ringere den var, end de andre; omtrent en lignende Forstjæl som vi see her, naar en af Hede opdyrket Ager ikke er bleven merglet. Den Suurhed, og de adstringerende Stoffe, som befindes i Hedejorden, uddrives ved Brændingen og Udglødningen, saaat i det Væsentlige et lignende Resultat opnaaes herved, som ved Mergling, men paa en langt hurtigere Maade. Hedejord, som opdyrkes alene ved Mergling, maa ligge flere Aar (almindelig 3), inden den bliver tjenlig til Sæd; ved Brænding bliver Jorden selvsølgelig meget fattig paa Humus.

Hvad angaaer de Resultater, der ere vundne af Opdyrkingen, da maa jeg henwise til de af Sogneforstanderskabet givne Oplysninger, hvilke, saavidt jeg kunde skjønne og erfare, ere aldeles overeensstemmende med Sandheden, idetmindste ingenlunde overdrevne. Mændenes Rug er meget søgt som Sæderug; deres Kartofler fortrinlige; Besætningen var i god Kraft, og Bygningerne, der succesfive vare opførte, vare baade tilstrækkelige og gode, navnlig hos Søren Hansen. Arbeidet gjorde de med unge Trækstude, som de handlede med, naar disse bleve større. Det meest talende Beviis for, at de ere komne til et heldigt Resultat er, at de ved denne Opdyrkningsmethode have arbeidet sig fra Fattigdom til gode Aar; Lars Nielsen nød endog Understøttelse af Sognets Fattigvæsen, da han begyndte, og har havt 9 Børn, hvoraf 4 dog nu ere døde.

Søren Hansen har et lidet Stykke Eng, neppe

2 Tdr. Land, som han selv har forbedret ved naturligt Engvandingssanlæg; det er særdeles godt og findrigt udført, og lovede en god Afgrøde.

Det forekommer mig fortjenstfuld af Hr. Pastor Østergaard, at han har gjort opmærksom paa disse to driftige Mænd, saa Flere kunde nyde godt af deres Exempel. Deres Opdyrkning nyder, saavidt jeg har hørt, almindelig Anerkjendelse, ja endog i en temmelig fjern Omkreds; hvis et saadant Exempel blev stemplet af Landhuusholdningssekskabet som godt og ualmindeligt, da vilde vistnok endnu Flere lægge Mærke dertil, og just det, at Opdyrkingen er lykkedes saa vel for fattige arbeidsomme Mænd af Bondestanden, vil gjøre, at Mange ville prøve paa at følge efter. Kan Opdyrkingen paa denne Maade lykkes for Mange, da ville i saa Alar Jyllands Heder, endogsaa de ringere, betydelig formindskes.

I det forelagte Exempel see vi en tilfredsstillende og lønnende Opøsning af den Opgave: at opdyrke daarlig Hebe og det — uden Mergel og fremmed Gjødning.

Af Agerdyrkningsredskaber bruge Mændene kun en særdeles let Plov med eet Hjul, og en almindelig dansk Harve; det forekom mig, at de ikke have Trang til andre Redskaber, især da Jorden er yderst let at bearbejde; til nogen Pengeunderstøttelse ere de egentlig ikke trængende; derimod troer jeg, at de meest passende hædres med et Bæger, og jeg antager, at de ville sætte stor Priis derpaa. Endvidere mener jeg, at de Begge ere omtrent lige værdige til at hædres; Søren Hansen

har vel den Fortjeneste, at have været den Første, hvis Exempel Lars Nielsen fulgte og brugte; men L. Nielsen begyndte under ugunstigere Forhold, og har vistnok bragt det paa sin Maade fuldkomment saa vidt, især da han aldeles savner Eng.

Erik Madsen i Fruergaard i Sønder-Felding Sogn har gjort betydelige Beføstninger og anvendt meget Arbejde paa at lede Vandet en lang Wei, hvorved han i høi Grad har forbedret et Stykke Hede og Mose, samt sine Enge ved Gaarden. Jeg har ikke Grund til at nære nogen Tvivl om det af Sogneforstanderskabet opgivne Læssetal af 15 & 10 Læs, hvormed han har forsøgt sin Høeproduktion, hvorimod det er vanskeligt for mig, paa Grund af Terrainets Afverling, at have noget bestemt Begreb om Arealets Størrelse. Thomas Christian Madsen af Drongstrup har ogsaa gjort store Beføstninger med Vandledningen, men endnu, da han senere har begyndt derpaa, uden synderligt Resultat.

Skibild pr. Herning den 1ste Juli 1850.

Erbedigt

Selmuth Krarup.

Søren Hansen og Lars Nielsen tilkjendtes hver især som et Agtelsestegn Landhuusholdnings-Selskabets 4de Soløbæger.

Erik Madsen og Thomas Christian Madsen ville med Hæder blive nævnte i Selskabets næste Aarsberetning.